

Natura zwierciadłem boskiej harmonii świata, czyli o sztuce renesansu

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Juliusz Kleiner, *O trwałych i nietrwałych wartościach renesansu*, „Prace Polonistyczne Studies in Polish Literature” 1967, nr 23, s. 6–7.

A marble bust of David by Michelangelo, showing the young man's head and shoulders. He has thick, curly hair and is looking slightly to the right. The sculpture is set against a dark background.

Natura zwierciadłem boskiej harmonii świata, czyli o sztuce renesansu

Michał Anioł, *Dawid*, 1501-1504

Źródło: Jörg Bittner Unna, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Co stanowiło inspirację dla największych artystów renesansu? Jakie tematy podejmowali najslawniejsi malarze i rzeźbiarze? Dlaczego arcydzieła tej epoki zachwycają ponadczasowym pięknem?

W renesansie wraz z nową koncepcją człowieka pojawiło się dążenie do zgłębiania tajemnic rządzących światem. Dla ludzi tej epoki najdoskonalszym artystą był Bóg, który stworzył przyrodę i człowieka jako idealnie uporządkowaną całość. Odkrycie boskiej harmonii świata, zdaniem ówczesnych, było możliwe dzięki obserwowaniu i naśladowaniu natury. Dlatego stała się ona źródłem inspiracji dla literatury i sztuki tego okresu.

Twoje cele

- Poznasz źródła inspiracji największych artystów renesansu.
- Wyjaśnisz związek między obserwacją natury i zwrotem ku człowiekowi a pochwałą harmonii świata w renesansowych arcydziełach.
- Przeanalizujesz wpływ nauki na sztukę epoki renesansu.

Przeczytaj

Środki artystycznego wyrazu

Pragnienie wiernego odtworzenia rzeczywistości wpłynęło na rozwój sztuki, gdyż wiązało się z poszukiwaniem nowych środków artystycznego wyrazu. Prekursor malarstwa renesansu Giotto di Bondone już w XIV w. zerwał ze średniowiecznym sposobem obrazowania, którego główną cechą była geometryzacja, sztywność i nienaturalność kompozycji. Artysta zastosował modelunek światłocieniowy, nadający postaciom rzeźbiarską plastyczność, a także wprowadził do obrazów przestrzeń oraz elementy przyrody. Osiągnięcia Giotta udoskonalili jego następcy w XV i XVI w. Próby oddania na płaszczyźnie obrazu zjawiska przestrzenności świata doprowadziły artystów włoskich (Masaccio, Piera della Francesca, Paola Uccella) do odkrycia [perspektywy zbieżnej \(linearnej\)](#), według której wszystkie linie prostopadłe do przedstawianego widoku zbiegają się w jednym punkcie na linii horyzontu. Malarze zaczęli się także posługiwać [perspektywą powietrzną](#) i [malarzką](#). Dzięki temu mogli w doskonalszy sposób przedstawiać realnie istniejący świat, przede wszystkim obraz człowieka i przyrody.

Giotto di Bondone, *Ofiarowanie Jezusa w świątyni*, 1304-1306

Źródło: domena publiczna.

Masaccio, *Rozdanie dóbr gminy potrzebującym i śmierć Ananiasza*, 1424-1425
Źródło: domena publiczna.

Piero della Francesca, *Boże Narodzenie*, 1460 - 1475
Źródło: domena publiczna.

Paolo Uccello, *Zwiastowanie*, ok.1420
Źródło: domena publiczna.

Doniosłe zmiany środków artystycznego wyrazu na kanwie wszystkich sztuk pięknych wiązały się przede wszystkim z przeformułowaniem przez ówczesnych artystów stosunku do człowieka. Średniowiecze, nawet w swoim szczytowym okresie, nigdy nie pozbyło się poczucia jego ograniczenia. Oczywiście aprobowano jego godność i wyższość, jednak w obliczu Boga oraz autorytetu, jakim był Kościół – degradowało twórczą rolę jednostki, jej ziemskie doświadczenie piękna. Dopiero renesansowi filozofowie, pisarze, malarze i rzeźbiarze odkryli prawdziwą naturę człowieka, w pełni ujawniającą się w boskiej harmonii świata.

” Juliusz Kleiner

O trwałych i nietrwałych wartościach renesansu

Teraz zasłony zostały przedarte (...) Spojrzano bezpośrednio w twarz przyrodzie zewnętrznej, naturze samego człowieka i uwielbianej, starożytnej kulturze. I spojrzano na te wszystkie dziedziny spojrzeniem badawczym, krytycznym. Wyzwolenie i krytycyzm wyznaczały drogę myśli (...) Rzecz ciekawa, że owa badawcza, poznawcza postawa duchowa, owo bystre, władcze spojrzenie

obserwatora na przyrodę najwcześniej zapanowało w sztuce, Donatello dokonywał w rzeźbie przełomu, wiernie, z anatomicznym znawstwem ukazując postać ludzką i rozpoczynając artystyczny realizm nowoczesny. W malarstwie Masaccio i inni zdobywcy dróg nowych wprowadzają prawdę gestu, postaci, pejzażu, potęgują to piętno życia, które już Giotto wlewać począł w malarskie opowieści o ludziach i zdarzeniach. Ale nie idzie bynajmniej Donatellowi, Ghibertiemu, Masacciowi o kopiowanie natury. Kształtują oni samoistną wizję świata – tylko analogiczną do rzeczywistości obserwowanej, rządzącą się podobnymi prawami i opartą na nowej estetyce. Taką nową estetykę harmonii i prostoty realizuje Brunellesco, od nadmiaru bogactw gotyku zwracając się ku jasnej przejrzystości, ku prostocie konstrukcji logicznej, jaką widział w budowlach starożytnych

Źródło: Juliusz Kleiner, *O trwałych i nietrwałych wartościach renesansu*, „Prace Polonistyczne Studies in Polish Literature” 1967, nr 23, s. 6-7.

Człowiek – najszlachetniejsza z żywych form

Dążenie do perfekcji w ukazywaniu ludzkiego ciała wymagało **znajomości anatomii**. Poznanie jej zasad na podstawie antycznych rzeźb i obserwacji ciała nie zadowalało artystów renesansu, dlatego wielu z nich dokonywało sekcji zwłok i prowadziło systematyczne studia anatomiczne. Sztuka zaczęła mieć wyraźnie poznawczy charakter.

Zainteresowanie anatomią oraz światem ziemskim wpłynęło na zmianę stosunku ówczesnych ludzi do cielesności. W sztuce renesansu obserwujemy niezwykle popularność **aktów** zarówno w rzeźbie, jak i w malarstwie. Do najpiękniejszych wizerunków kobiecego ciała należy *Śpiąca Wenus* Giorgiona oraz nawiązująca do niej kompozycyjnie *Wenus z Urbino* Tycjana. Mistrzem aktu męskiego był Michał Anioł. Sławę przyniosła mu nie tylko wspiana rzeźba *Dawid*, ale także freski Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie, w których właśnie nagie postacie są ważnym elementem kompozycji.

Michał Anioł, fresk na suficie Kaplicy Sykstyńskiej w Rzymie, 1508-1512

Źródło: domena publiczna.

Jedną z najbardziej znanych scen tego dzieła to *Stworzenie Adama*. Budowa ciała pierwszego człowieka zachwyca niezwykłą urodą i witalnością. Triumf nagości w kompozycjach sykstyńskich wynika z przejęcia przez artystę dążeń kultury antyku do osiągnięcia Piękna, utożsamianego (za Platonem) z Dobrem. Według neoplatonizmu – popularnego nurtu filozofii renesansowej, której zwolennikiem był Michał Anioł – człowiek łączył w sobie sferę cielesną (materialną) z duchową.

Ważną grupę tematyczną w malarstwie renesansu stanowią obok aktów **portrety**. Portrety wymagały od artystów nie tylko umiejętności naśladowania natury, lecz także trudnej sztuki uchwycenia podobieństwa modela i cech jego charakteru. Dążenie do ukazania prawdy wymagało odejścia od tendencji idealizacji na rzecz realizmu. Przykładem może być obraz *Starzec z wnukiem* Domenica Ghirlandaia. Artysta ukazał w nim mężczyznę z brzydkim, pokrytym brodawkami nosem. Ciekawym przykładem realizmu jest także słynny dyptyk portretowy Federiga da Montefeltra i jego żony Battisty Sforzy, którego autorem jest

Domenico Ghirlandaio, *Starzec z wnukiem*, około 1490

Źródło: domena publiczna.

Piero della Francesca. Malarz nie upiększa wątpliwej urody małżonków, których przedstawia (zgodnie z renesansowym zwyczajem) na tle pięknego pejzażu.

Wystąpił błąd

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Przyroda jako autonomiczny bohater sztuki*.

Słownik

perspektywa zbieżna (linearna)

perspektywa, zgodnie z którą wszystkie linie prostopadłe do przedstawianego widoku zbiegają się w jednym punkcie na linii horyzontu

perspektywa powietrzna

perspektywa, zgodnie z którą przedmioty oddalone tracą na intensywności barwy

perspektywa malarska

perspektywa, która uwzględniającą przestrzenne działanie kolorów

akt

przedstawienie nagiego ciała w malarstwie, rzeźbie lub fotografice

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i opisz, w jaki sposób przyroda jest przedstawiana w utworach antycznych: *Iliadzie* Homera i greckiej tragedii.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DUpdOpf8Z>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Przyroda jako bohater sztuki renesansu*.

Polecenie 2

Na podstawie filmu scharakteryzuj krótko obraz natury, jaki wyłania się z twórczości Jana Kochanowskiego.

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z grafiką interaktywną. Zastanów się, w jaki sposób twórczość plastyczna Leonarda da Vinci odpowiadała założeniu *natury jako zwierciadła harmonii świata*. Zapisz notatkę na ten temat.

Możliwy autoportret Leonarda da Vinci (1600)

Źródło: domena publiczna.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, czy Leonarda da Vinci można uznać za reprezentanta swojej epoki?
Uzasadnij swoje zdanie.

Ćwiczenie 1

Spośród poniższych zaznacz cechy opisujące malarstwo renesansowe, przeciwstawione średniowiecznemu sposobowi obrazowania.

Przestrzenność

Perspektywa malarska

Obecność elementów natury

Nienaturalność kompozycji

Geometryzacja

Ćwiczenie 2

Na podstawie treści z sekcji Przeczytaj i zamieszczonej tam galerii zdjęć opisz, w jaki sposób przedstawiano naturę w renesansowym malarstwie i z czego to wynikało.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Natura zwierciadłem boskiej harmonii świata, czyli o sztuce renesansu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna źródła inspiracji największych artystów renesansu;
- wyjaśni związek między obserwacją natury i zwrotem ku człowiekowi a pochwałą harmonii świata w renesansowych arcydziełach;
- przeanalizuje wpływ nauki na sztukę epoki renesansu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- metoda plakatu.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- arkusze szarego papieru.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Zadaniem uczniów jest zapoznanie się z informacjami na temat renesansowej sztuki (główne wartości, przedstawiciele, tematyka).

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie przedstawiają wiadomości przygotowane w domu. Następnie nauczyciel rozpoczyna zajęcia, podaje temat i cele zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Jakimi środkami artyści renesansu oddawali piękno przyrody i człowieka?
Aby odpowiedzieć na to pytanie, uczniowie analizują treści zamieszczone w e-podręczniku. Zapoznają się z materiałami w w sekcji „Przeczytaj”, oglądają film. Następnie dzielą się na kilkusobowe grupy i na otrzymanych od nauczyciela dużych arkuszach papieru przygotowują w formie plakatu wstępną odpowiedź na postawione wcześniej pytanie.

2. Uczniowie nadal pracują w grupach. Aby rozwinąć udzieloną na plakatach odpowiedź, rozwiązują ćwiczenia i wykonują polecenia w sekcji „Ilustracja interaktywna”. Nauczyciel może pomagać grupom, analizować odpowiedzi uczniów, wspierać, naprowadzać. Przy trudniejszych zadaniach można również pracować całym zespołem klasowym wspólnie z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.
 - Jaki był wpływ nauki na sztukę epoki renesansu?
 - Jaki był związek między obserwacją natury i zwrotem ku człowiekowi a pochwałą harmonii świata w renesansowych arcydziełach?

Praca domowa:

1. Zapoznaj się z grafiką interaktywną. Zastanów się, w jaki sposób twórczość plastyczna Leonarda da Vinci odpowiadała założeniu natury jako zwierciadła harmonii świata. Zapisz notatkę na ten temat.

Materiały pomocnicze:

- J. Kolbuszewski, *Literatura i przyroda. Antologia ekologiczna*, Katowice 2000.
- Juliusz Kleiner, *O trwałych i nietrwałych wartościach renesansu*, „Prace Polonistyczne Studies in Polish Literature” 1967, nr 2.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Film edukacyjny”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.